

Т Е М А І.

Загальнотеоретичні засади інформаційного забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування

План

1. Інформація як основний об'єкт інформаційних правовідносин: поняття, властивості та види.
2. Інформаційні правовідносини: поняття, структура. Органи державної влади та місцевого самоврядування як суб'єкти інформаційних правовідносин.
3. Поняття та види інформаційної діяльності. Інформаційне забезпечення як спосіб організації діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.

Пит. 1. Інформація як основний об'єкт інформаційних правовідносин: поняття, властивості та види

Термін «інформація» у перекладі з латинської «information» означає ознайомлення, викладення, роз'яснення. Широкий підхід до розуміння досліджуваного поняття відображає його використання у загальній системі суспільних відносин; вузький, тобто правовий, підхід – особливості інформації як елементу правовідносин (тієї частини суспільних відносин, які врегульовані нормами права). У загальному розумінні інформація – це певні відомості, сукупність певних даних, знань*.

У філософській науці прийнято виділяти два аспекти існування інформації як субстанції. По-перше, це внутрішня інформація, яка є мірою організації або впорядкованості системи чи процесу, їх внутрішньою характеристикою. По-друге, це зовнішня інформація, яка безпосередньо пов'язана з процесом відображення як у матеріальному, так і в нематеріальному світі**.

Конкретизуємо, що в межах правового підходу до розуміння поняття інформації остання розглядається як елемент правовідносин, а саме як основний об'єкт інформаційних правовідносин. Саме прагматичний аспект інформації, який фіксує і визначає її корисність у сфері суспільних відносин, надає їй якість блага***, яке відповідно до плюралістичної концепції виступає в якості об'єкта правовідносин.

Відповідно до положень ст. 1 ЗУ «Про інформацію» *інформація* – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Аналогічне визначення закріплене ст. 200 ЦК України.

* Марущак А. І. Інформаційне право: Доступ до інформації : навчальний посібник / А. І. Марущак. – К. : КНТ, 2007. – С. 13

** Кормич Б. А. Інформаційне право : підручник / Б. А. Кормич. – Харків : БУРУН і К., 2011. – С. 6

*** Кохановська О. В. Інформація як об'єкт правовідносин / О. В. Кохановська // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. – Серія: Юридичні науки. – № 63–64. – 2005. – С. 76

У правовій доктрині пропонується всі властивості інформації поділяти на загальні (такі, що притаманні будь-якій інформації, яка використовується в суспільстві, і впливають на всі суспільні відносини щодо інформації незалежно від наявності або відсутності правового регулювання) та юридичні (ті, що безпосередньо зумовлюють специфіку правового регулювання щодо інформації).

Загальні властивості інформації:

1. *Системність* – властивість, яка означає, що будь-яка інформація, створена людиною, має певну внутрішню організаційну структуру, зумовлену виробленими в суспільстві правилами та законами. Наприклад, будь-яка фраза, речення, документ мають свої правила побудови, що визначаються граматичними та орфографічними правилами, лексикою, логікою мислення, правилами документування тощо.

2. *Селективність* – залежність інформації від процесів її вибору та відбору. Ця властивість означає, що перетворення сукупності даних та відомостей на інформацію є суб'єктивним процесом, який залежить від суб'єкта, що одержує, використовує, поширює та зберігає інформацію. Тому на основі одних і тих самих даних або відомостей різними суб'єктами може бути створена різна за змістом інформація, зроблені різні висновки тощо.

3. *Субстанціональна несамотійність* – властивість, яка зумовлена зв'язком інформації з процесом відображення, за якого інформація не може існувати без її носія, що відображує той вплив, який призвів до виникнення інформації. Носіями інформації можуть бути об'єкти як неживої (предмети, випромінювання), так і живої природи (людина, тварина, рослина).

4. *Невичерпність* – ознака, яка полягає в тому, що на відміну від предметів матеріального світу, використання яких призводить до фізичного зношення або вичерпання, використання інформації не впливає на її властивості, а тому вона може мати необмежену кількість використань та користувачів, залишаючись при цьому в незмінному стані.

5. *Здатність до розповсюдження* – властивість інформації, що означає здатність інформації безконтрольно поширюватись, попри встановлені обмеження доступу до неї.

6. *Здатність до трансформації* – ознака, яка полягає в тому що, інформація може зберігатися, накопичуватись на будь-яких придатних для цього носіях, а також як у свідомості окремого індивідуума, так і в масовій свідомості суспільства. Інформація здатна змінюватись, вдосконалюватись, деталізуватись; на її основі можна створити нову інформацію і т. ін. Суб'єкт, що отримав, спожив інформацію, може передавати її іншим суб'єктам в незмінному або переробленому вигляді.

Юридичні властивості інформації:

1. *Фізична невідчужуваність інформації* – одна з головних відмінностей інформації від матеріальних речей, яка пов'язана з її ідеальною природою та полягає в тому, що інформація не здатна відчужуватися від її носія (фізичних та юридичних осіб – суб'єктів інформаційних правовідносин). Отже, передавання інформації від однієї особи до іншої, з правової точки зору, замінюється і

оформляється передаванням чітко визначеного комплексу прав на цю інформацію.

2. Необхідність відособлення інформації – властивість, яка полягає у тому, що для залучення у врегульований правом обіг інформація повинна бути відокремлена від її виробника способом подання її у формі сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи іншим способом і в такій формі передана іншим суб'єктам інформаційних правовідносин.

3. Незалежність прав на інформацію та на її матеріальний носій – юридична властивість інформації, що захищена правом інтелектуальної власності і полягає в тому, що інформація на матеріальних носіях одночасно є інформацією (змістом) та матеріальним носієм. Тобто право на інформацію і право власності на матеріальний носій не залежать одне від одного. Відчуження матеріального носія не означає відчуження права на інформацію і навпаки. Інформація є нематеріальним благом (за визначенням О. Городова – благом особливого роду), а матеріальний носій – річчю, тому йдеться про різні типи правового регулювання.

4. Здатність до тиражування – властивість інформації, котра безпосередньо пов'язана з такою її характеристикою, як невичерпність. Ця властивість є ключовою для правового регулювання діяльності щодо розповсюдження інформації, адже останню можна копіювати (тиражувати) необмежену кількість разів, і при цьому вона не зменшується в обсязі та не втрачає своїх споживчих якостей. Важливим є те, що видатки на створення інформації (першого примірника) можуть бути набагато більшими, ніж видатки на створення кожного наступного примірника (тиражу), тому настільки актуальною є проблема встановлення й захисту майнових прав на інформацію*.

Окрім того, кожна конкретна інформація має також **індивідуальні характеристики**, зокрема це:

1) кількість інформації, що може виражатися як у кількісних одиницях (сторінки, байти тощо), так і у відносному вимірі (наскільки інформація знімає невизначеність);

2) зміст інформації – це конкретне значення даних і відомостей у тому контексті, в якому вона є зрозумілою для особи;

3) цінність інформації, яка характеризує її суспільне значення і може виражатися як у грошових одиницях, так і у відносному значенні (важлива/неважлива тощо);

4) якість інформації, яка визначає, наскільки вона здатна задовольнити інформаційні потреби суб'єктів інформаційних правовідносин, і характеризується такими критеріями, як повнота, достовірність, цілісність тощо**.

На сьогоднішній день у науковій літературі сформовано чимало підходів до поділу інформації на види за різними критеріями. Щодо законодавчо

* Кормич Б. А. Інформаційне право : підручник / Б. А. Кормич. – Харків : БУРУН і К., 2011. – С. 12–15

** Там само. – С. 11.

закріпленої класифікації, то згідно зі ст. 10 Закону України «Про інформацію» **за змістом інформація поділяється на такі види:**

1) інформація про фізичну особу (персональні дані) – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована;

2) інформація довідково-енциклопедичного характеру – систематизовані, документовані, публічно оголошені або іншим чином поширені відомості про суспільне, державне життя та навколишнє природне середовище;

3) інформація про стан довкілля (екологічна інформація) – відомості та/або дані про стан складових довкілля та його компоненти, включаючи генетично модифіковані організми, та взаємодію між цими складовими; фактори, що впливають або можуть впливати на складові довкілля (речовини, енергія, шум і випромінювання, а також діяльність або заходи, включаючи адміністративні, угоди в галузі навколишнього природного середовища, політику, законодавство, плани і програми); стан здоров'я та безпеки людей, умови життя людей, стан об'єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових довкілля; інші відомості та/або дані;

4) інформація про товар (роботу, послугу) – відомості та/або дані, які розкривають кількісні, якісні та інші характеристики товару (роботи, послуги);

5) науково-технічна інформація – будь-які відомості та/або дані про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді;

6) податкова інформація – сукупність відомостей і даних, що створені або отримані суб'єктами інформаційних відносин у процесі поточної діяльності і необхідні для реалізації покладених на контролюючі органи завдань і функцій у порядку, встановленому Податковим кодексом України;

7) правова інформація – будь-які відомості про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо;

8) статистична інформація – документована інформація, що дає кількісну характеристику масових явищ та процесів, які відбуваються в економічній, соціальній, культурній та інших сферах життя суспільства;

9) соціологічна інформація – будь-які документовані відомості про ставлення до окремих осіб, подій, явищ, процесів, фактів тощо;

10) інші види інформації.

Окрім того, ч. 1 ст. 22 ЗУ «Про інформацію» закріплено визначення поняття масової інформації: масова інформація – інформація, що поширюється з метою її доведення до необмеженого кола осіб.

З усіх вищезазначених видів особливе значення в межах інформаційної діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування має саме правова інформація. Як зазначено у ЗУ «Про інформацію», джерелами правової

інформації є Конституція України, інші законодавчі і підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори та угоди, норми і принципи міжнародного права, а також ненормативні правові акти, повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи, інші джерела інформації з правових питань.

Таким чином, **за характером джерел права інформація поділяється на такі групи:**

1. Офіційна правова інформація – інформація, яка міститься в документах трьох видів: нормативних, правозастосовчих і статистичних; її джерелом є державні органи й посадові особи. Така інформація має велике значення у державотворенні.

2. Неофіційна правова інформація – інформація, що міститься у матеріалах наукових досліджень, лекціях, доповідях з правової тематики.

Офіційна та неофіційна правова інформація різняться метою, властивостями. Якщо для першої обов'язковою є повнота, то для другої ця властивість не є обов'язковою*.

Окрім того, в ч. 1 ст. 20 ЗУ «Про інформацію» зазначається, що **за порядком доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом.**

Відкрита інформація – це тип інформації за режимом доступу до неї, що характеризується систематичною публікацією її в офіційних друкованих виданнях (бюлетенях, збірниках), поширенням засобами масової інформації; безпосереднім її наданням громадянам, державним органам та юридичним особам.

Виділяють такі **ознаки відкритої інформації:**

- 1) доступ до відкритої інформації не може бути обмежено;
- 2) отримання відкритої інформації відбувається безоплатно;
- 3) користування відкритою інформацією здійснюється на власний розсуд;
- 4) відмовляти в доступу до відкритої інформації з будь-яких причин заборонено**.

До **безумовно відкритої інформації** належить інформація:

- 1) про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту;
- 2) про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні ситуації, що сталися або можуть статися і загрожують безпеці людей;
- 3) про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення;
- 4) про факти порушення прав і свобод людини, включаючи інформацію, що міститься в архівних документах колишніх радянських органів державної безпеки, пов'язаних з політичними репресіями, Голодомором 1932-1933 років в

* Біленчук П. Д., Сливка С. С. Правова деонтологія : підручник / П. Д. Біленчук, С. С. Сливка ; за ред. Біленчука П. Д. – Київ : АТІКА, 1999. – 320 с.

** Таликін Є. А. Інформаційне право : тексти лекцій [Електронний ресурс] / Є. А. Таликін. – Режим доступу : <http://skaz.com.ua/>

Україні та іншими злочинами, вчиненими представниками комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів;

5) про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб;

б) щодо діяльності державних та комунальних унітарних підприємств, господарських товариств, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі або територіальній громаді, а також господарських товариств, 50 і більше відсотків акцій (часток) яких належать господарському товариству, частка держави або територіальної громади в якому становить 100 відсотків, що підлягають обов'язковому оприлюдненню відповідно до закону;

7) інші відомості, доступ до яких не може бути обмежено відповідно до законів та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Згідно з Концепцією технічного захисту інформації в Україні одним із принципів формування і проведення державної політики у сфері технічного захисту інформації є обов'язковість захисту інженерно-технічними заходами відкритої інформації, важливої для держави, незалежно від того, де зазначена інформація циркулює, а також відкритої інформації, важливої для особи та суспільства, якщо ця інформація циркулює в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, Національній академії наук, Збройних Силах, інших військових формуваннях, органах внутрішніх справ, на державних підприємствах, у державних установах і організаціях.

Відповідно до п. 4 Правил забезпечення захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах, захисту підлягає відкрита інформація, яка належить до державних інформаційних ресурсів, а також відкрита інформація про діяльність суб'єктів владних повноважень, військових формувань, яка оприлюднюється в Інтернеті, інших глобальних інформаційних мережах і системах або передається телекомунікаційними мережами.

До **інформації з обмеженим доступом** належить:

1) конфіденційна інформація – інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку, за їхнім бажанням, відповідно до передбачених ними умов;

2) таємна інформація – інформація, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю;

3) службова інформація – це інформація:

– що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрішню службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень;

–зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці.

Окремо слід виділити такий різновид інформація, як публічна інформація.

Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про доступ до публічної інформації» публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка перебуває у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених ЗУ «Про доступ до публічної інформації».

Публічною інформацією є інформація, що знаходиться у володінні таких розпорядників:

1) органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, органи влади Автономної Республіки Крим, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов'язковими для виконання;

2) юридичні особи, що фінансуються з державного, місцевих бюджетів, бюджету Автономної Республіки Крим, – стосовно інформації щодо використання бюджетних коштів;

3) особи, якщо вони виконують делеговані повноваження суб'єктів владних повноважень згідно із законом чи договором, включаючи надання освітніх, оздоровчих, соціальних або інших державних послуг, – стосовно інформації, пов'язаної з виконанням їхніх обов'язків;

4) суб'єкти господарювання, які займають домінуюче становище на ринку або наділені спеціальними чи виключними правами, або є природними монополіями, – стосовно інформації щодо умов постачання товарів, послуг та цін на них;

5) суб'єкти господарювання, які володіють інформацією про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту; про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або можуть статися і загрожують здоров'ю та безпеці громадян; іншою інформацією, що становить суспільний інтерес (суспільно необхідною інформацією)*.

Інформація вважається публічною у зв'язку з тим, що вона створюється, збирається, обробляється та зберігається за рахунок бюджетних коштів, призначених на забезпечення діяльності відповідного органу публічної влади, а не у зв'язку із тим, що доступ до неї не може бути обмежено.

Публічна інформація є відкритою, крім випадків встановлених законом. Отже, в деяких випадках, як виняток із загального правила, доступ до публічної інформації може бути обмежено згідно з ч. 2 ст. 6 ЗУ «Про доступ до публічної інформації».

* Лациба М. В. Методичні рекомендації щодо практичного впровадження Закону України «Про доступ до публічної інформації» / М.В. Лациба, О. С. Хмара, В. В. Андрусів [та ін.] ; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К. : Агентство «Україна», 2012. – С. 10.

Обмеження доступу до інформації здійснюється відповідно до закону при дотриманні сукупності таких вимог:

–виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя;

–розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;

–шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні.

Пит. 2. Інформаційні правовідносини: поняття, структура. Органи державної влади та місцевого самоврядування як суб'єкти інформаційних правовідносин

Головною особливістю інформаційних правовідносин є те, що вони є юридичною формою вираження інформаційних відносин, коли останні можуть існувати виключно в правовій формі.

ЗУ «Про інформацію» закріплено *принципи інформаційних відносин*, зокрема це:

- 1) гарантованість права на інформацію;
- 2) відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією;
- 3) достовірність і повнота інформації;
- 4) свобода вираження поглядів і переконань;
- 5) правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації;

б) захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя.

Інформаційні правовідносини – це суспільні відносини, які виникають у процесі збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту інформації.

Структурними елементами інформаційних правовідносин є:

–*об'єкт* – те, у зв'язку з чим або з приводу чого виникають інформаційні правовідносини;

–*суб'єкти* – фізичні та юридичні особи, наділені інформаційною правосуб'єктністю;

–*правовий статус* – права, обов'язки та відповідальність суб'єктів;

–*поведінка* – визначені правовою нормою дії або бездіяльність суб'єктів.

Об'єктом інформаційних відносин згідно з ч. 2 ст. 4 ЗУ «Про інформацію» є **інформація**. У правовій доктрині розроблено чимало підходів до визначення переліку об'єктів інформаційних правовідносин, проте саме інформація визнається більшістю вчених в якості якщо не єдиного, то принаймні основного об'єкта інформаційних правовідносин.

Так, наприклад, В.А. Копилов, поряд з інформацією, до об'єктів інформаційних правовідносин відносить інформаційні продукти і послуги, виключні права, елементи інформаційної безпеки (інформаційні права і свободи

особи, стан захищеності особи, захищеність інформації, інформаційні ресурси, інформаційні послуги тощо), інформаційні технології та засоби їх забезпечення (у тому числі програми для ЕОМ), інші об'єкти в інформаційній сфері*.

У свою чергу М.М. Рассолов об'єктами права в інформаційних відносинах називає різного роду інформаційні ресурси та інформацію, програми, бази даних, друковані твори, аудіо- та відеовізуальні матеріали, рекламні продукти, самі комп'ютери, інформаційні системи, засоби зв'язку та багато ін.*

Суб'єктами інформаційних правовідносин є їх учасники, які наділені інформаційною правосуб'єктністю, що включає в себе *інформаційну правоздатність* (можливість мати інформаційні права й обов'язки) та *інформаційну дієздатність* (можливість своїми діями реалізовувати права та виконувати обов'язки)**. Елементом інформаційної правосуб'єктності є також *деліктоздатність*, тобто здатність суб'єкта інформаційних правовідносин нести юридичну відповідальність за вчинене правопорушення (для фізичних осіб, як правило, настає з 16 років).

У правовій доктрині розроблено чимало підходів до поділу суб'єктів інформаційних правовідносин на *види*. Так, наприклад, В.А. Копилов пропонує виокремлювати:

- *виробників (творців) інформації;*
- *володільців інформації (інформаційних об'єктів);*
- *споживачів інформації.*

Д. Шпенюв поділяє всіх суб'єктів інформаційних правовідносин на *індивідуальні* (фізичні особи) та *колективні* (юридичні особи, об'єднання громадян, органи державної влади та місцевого самоврядування)***.

Достатньо поширеною є думка щодо поділу суб'єктів інформаційних правовідносин залежно від обсягу належних їм прав та обов'язків на *загальні* (органи державної влади і місцевого самоврядування, крім органів, що володіють спеціальною інформаційною компетенцією; фізичні та юридичні особи, для яких інформаційна діяльність не є основним видом діяльності) та *спеціальні* (юридичні особи, установчими документами яких передбачено інформаційну діяльність як основну (наприклад, інформаційні агентства, друковані засоби масової інформації, видавництва, телерадіокомпанії, бібліотеки, архіви тощо), а також органи публічної влади, для яких нормативно-правовими актами встановлено виконання управлінських, регулятивних чи інших функцій в інформаційній сфері)**.

Достатньо поширеною у правовій доктрині є точка зору, відповідно до якої в якості самостійного суб'єкта інформаційних правовідносин виступає також

* Кохановська О. В. Суб'єкти та об'єкти інформаційних правовідносин у сучасній правовій доктрині / О. В. Кохановська // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. – Серія: Юридичні науки. – № 67–69. – 2005. – С. 53

* Кохановська О. В. Суб'єкти та об'єкти інформаційних правовідносин у сучасній правовій доктрині / О. В. Кохановська // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. – Серія: Юридичні науки. – № 67–69. – 2005. – С. 54

** Коваленко Л. П. Суб'єкти інформаційних правовідносин / Л. П. Коваленко // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. – Серия «Юридические науки». – Том 25 (64). – 2012. – № 2. – С. 378

*** Шпенюв Д. Суб'єкти правовідносин в інформаційній сфері / Д. Шпенюв // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. – Серія: Юридичні науки. – 2011. – № 89. – С. 93

**** Перов Д. О. Видова картина інформаційних правовідносин / Д.О. Перов // Право і суспільство. – 2014. – № 3. – С. 213

держава. На користь цього підходу свідчить те, що держава бере безпосередню участь у цьому виді правовідносин, оскільки на неї покладено визначення та здійснення інформаційної політики, саме держава в особі її уповноважених органів створює нормативні базиси для інформаційних відносин, забезпечення інформаційної безпеки та ін.****

Вичерпний *перелік суб'єктів інформаційних відносин* визначений ч. 1 ст. 4 ЗУ «Про інформацію», відповідно до положень якої суб'єктами інформаційних відносин є:

- 1) фізичні особи;
- 2) юридичні особи;
- 3) об'єднання громадян;
- 4) суб'єкти владних повноважень.

Фізичні та юридичні особи вступають в інформаційні правовідносини з державою, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, один з одним.

Об'єднання громадян як суб'єкти інформаційних правовідносин беруть активну участь у роботі консультативно-дорадчих органів, у публічних громадських обговореннях в інформаційній сфері, у вивченні громадської думки. Також об'єднання громадян мають право направляти суб'єктам владних повноважень в інформаційній сфері запити на інформацію та скарги в процесі громадського контролю за їхньою діяльністю, а також скарги та заяви про правопорушення в процесі громадського контролю за дотриманням законності в інформаційній сфері; направляти суб'єктам владних повноважень в інформаційній сфері заяви (клопотання) про задоволення прав та законних інтересів в цій сфері.

Суб'єкти владних повноважень (тобто органи державної влади, органи місцевого самоврядування, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень) є учасниками інформаційних правовідносин в процесі виконання завдань і функцій держави. Передумовою для вступу вказаних суб'єктів в інформаційні правовідносини є їхня компетенція.

Зокрема, до повноважень **Верховної Ради України** належить: визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики; затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля тощо.

Президент України призначає на посади та звільняє з посад половину складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення; здійснює керівництво у сфері національної безпеки та оборони, очолює РНБО України, бере безпосередню участь у здійсненні координації та контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері інформаційної безпеки.

Щодо безпосередньої участі **Кабінету Міністрів України** в інформаційних правовідносинах, то вона обумовлюється його статусом вищого органу в системі органів виконавчої влади.

Центральним органом виконавчої влади зі спеціальною компетенцією є **Міністерство інформаційної політики України**, утворене 2 грудня 2014 року.

На Міністерство інформаційної політики України покладається забезпечення інформаційного суверенітету України, зокрема з питань поширення суспільно важливої інформації в Україні та за її межами, забезпечення функціонування державних інформаційних ресурсів, а також забезпечення здійснення реформ засобів масової інформації щодо поширення суспільно важливої інформації.

Крім Міністерства інформаційної політики України, активними учасниками інформаційних правовідносин є:

- Державна архівна служба України;
- Державна служба статистики України;
- Державна служба інтелектуальної власності України;
- Державне агентство з питань електронного урядування;
- Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері

зв'язку та інформатизації;

- Державне агентство України з питань кіно;
- Державний комітет телебачення і радіомовлення України;

Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України.

Забезпеченням інформаційної безпеки України опікується Служба Безпеки України.

Говорячи про третю складову інформаційних правовідносин – **правовий статус суб'єкта**, слід зазначити, що він залежить від виду самого суб'єкта, характеру й особливостей правовідносин, в які він вступає, та багатьох інших чинників. Тому в межах цього питання обмежимося загальним положенням, однаково справедливим для правового статусу будь-якого суб'єкта: відповідно до ч. 2 ст. 34 Конституції України кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.

Поведінка суб'єктів інформаційних правовідносин може виявлятися як у вигляді їх діяльності, спрямованої на задоволення власних потреб в інформаційній сфері, тобто інформаційної діяльності, так і у вигляді бездіяльності (наприклад, утриманні від розголошення інформації з обмеженим доступом).

Пит. 3. Поняття та види інформаційної діяльності. Інформаційне забезпечення як спосіб організації діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування

Інформаційна діяльність визначається як сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань, а також суб'єктів владних повноважень.

Виходячи зі змісту положень ст. 9 ЗУ «Про інформацію», можна виокремити такі **види інформаційної діяльності**:

1. Створення інформації – це процес розумової діяльності людини, що полягає у певних логічних перетвореннях та передбачає досягнення

поставленої мети із наступним відображенням створеної інформації на матеріальних носіях, в електронному вигляді або в усній формі.

2. Збирання інформації – це пошук необхідної інформації шляхом використання особою визначених нею методів та засобів.

3. Одержання інформації — набуття, придбання, накопичення відповідно до чинного законодавства України документованої або публічно оголошеної інформації громадянами, юридичними особами або державою.

4. Зберігання інформації — це забезпечення належного стану інформації та її матеріальних носіїв.

5. Використання інформації — це задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави.

6. Поширення інформації — це розповсюдження, обнародування, реалізація у встановленому законом порядку документованої або публічно оголошеної інформації.

7. Охорона інформації — це комплекс відповідних гарантій держави щодо рівності прав доступу до інформації, неможливості обмеження прав особи щодо вибору форм, джерел одержання інформації тощо.

8. Захист інформації — це сукупність правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів, що забезпечують збереження, цілісність інформації та належний порядок доступу до неї.

Види інформаційної діяльності за законодавством України:

– діяльність друкованих засобів масової інформації;

– діяльність інформаційних агентств;

– науково-інформаційна діяльність;

– статистична діяльність;

– рекламна діяльність;

– бібліотечна справа;

– архівна справа;

– надання телекомунікаційних послуг тощо.*

Види інформаційної діяльності за характером:

– інформаційна діяльність загального характеру — така інформаційна діяльність, що пов'язана з інформаційним забезпеченням усіх ділянок роботи органу, організації, службовця, працівника будь-якої професії і приватної особи;

– спеціальна інформаційна діяльність — інформаційна діяльність, що здійснюється органами, організаціями та професійно орієнтованими працівниками, які вирішують завдання у сфері масової інформації та інформатизації, забезпечують консультативну, експертну та аналітичну роботу для необмеженого кола користувачів;

– спеціалізована інформаційна діяльність — діяльність, у результаті якої вирішуються завдання з формування державних інформаційних ресурсів, технологій і комунікацій, необхідних для виконання державних і міжнародних програм в галузі розвитку інформаційної індустрії та інфраструктури,

здійснення інновацій на основі інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки суспільства, держави, особи**.

У межах *комплексної класифікації*, розробленої на основі поєднання таких критеріїв, як соціальна спрямованість, функції інформаційних ресурсів та технологій, а також правомірність чи неправомірність інформаційної діяльності (соціально корисна та соціально шкідлива) пропонується виділяти такі види інформаційної діяльності:

1. *Державна інформаційна діяльність* — соціально корисні, професійні дії суб'єктів державного сектору, спрямовані на задоволення інформаційних потреб та використання при цьому засобів інформатизації структури та її персоналу (органу, організації, службовця, працівника будь-якої професії), які здійснюються в межах правового статусу, відповідно до їхніх прав і обов'язків при дотриманні чинного законодавства.

Суб'єктами цієї категорії інформаційної діяльності та відповідних правовідносин є суб'єкти владних повноважень, інші держави та міжнародні організації.

До основних завдань цієї категорії діяльності належать:

– розробка та впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій, необхідних для виконання державних і міжнародних програм в галузі розвитку інформаційної інфраструктури (інформатизація держави);

– формування та використання державних інформаційних ресурсів і засобів масової інформації (національного сектору інформаційного простору);

– розробка та впровадження інформаційних технологій в сфері надання адміністративних послуг органами державної влади та місцевого самоврядування (інформатизація владних структур);

– правове регулювання процесу інформатизації та виникаючих при цьому правовідносин (інформаційних правовідносин);

– наукова та науково-технічна діяльність державних науково-дослідних установ з проведення інформаційно-правових досліджень;

– виконання функцій держави з забезпечення суверенітету в інформаційній сфері шляхом гарантування інформаційної безпеки і т. д.

2. *Комерційна (недержавна) інформаційна діяльність* — соціально корисні, професійні дії суб'єктів недержавного сектору, спрямовані на задоволення інформаційних потреб суспільства, які здійснюються в межах правового статусу організаційно-функціональних структур, відповідно до їхніх прав і обов'язків при дотриманні чинного законодавства.

Суб'єктами цієї категорії інформаційної діяльності є фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян, інші держави, їх громадяни та юридичні особи, міжнародні організації.

До основних завдань цього виду діяльності належать:

– формування та поширення суспільно-корисних інформаційних ресурсів у національному сегменті інформаційного простору;

** Бачило И.Л. Информационное право. Основы практической информатики : учеб. пособие / И.Л. Бачило. – М. : Издание г-на Тихомирова М.Ю., 2001. – С. 159

– формування та підтримка ринку інформаційних технологій та послуг, а також інформаційних технологій та засобів їх забезпечення.

3. Приватна інформаційна діяльність — соціально корисні дії людини та громадянина, спрямовані на задоволення особистих інформаційних потреб та використання чи розробку інформаційних технологій, створення та поширення приватних інформаційних ресурсів, що здійснюються відповідно до їхніх прав і обов'язків при дотриманні чинного законодавства. Суб'єктами цієї категорії інформаційної діяльності є фізичні особи, в тому числі громадяни інших держав та особи без громадянства.

4. Неправомірна інформаційна діяльність — соціально шкідлива інформаційна діяльність у державному чи недержавному секторі, що здійснюється з порушенням норм чинного національного законодавства чи міжнародного права, завдає матеріальної чи моральної шкоди іншим учасникам інформаційних правовідносин, провадження якої є підставою для притягнення винних осіб до юридичній відповідальності згідно із законом*.

Інформаційна діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування поділяється на *види залежно від напрямку реалізації*. Зокрема, вона реалізується у двох напрямках:

1) як сукупність дій, пов'язаних із задоволенням інформаційних потреб сторонніх суб'єктів.

Так, ЗУ «Про доступ до публічної інформації» закріплюється, що кожному гарантується право на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, та інформації, що становить суспільний інтерес. У процесі реалізації цього права в активний (наприклад, шляхом направлення запитів на інформацію) чи пасивний (оприлюднення інформації на стендах, офіційних сайтах органів публічної влади) спосіб фізичні та юридичні особи отримують інформацію про діяльність органів публічної влади, тобто задовольняються інформаційні потреби перших (сторонніх суб'єктів).

Окрім того, гарантії вказаного права закріплюються на рівні Основного Закону. Так, згідно зі ст. 57 Конституції України кожному гарантується право знати свої права і обов'язки. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права й обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є не чинними;

2) як сукупність дій, пов'язаних із задоволенням власних інформаційних потреб.

Відповідно до Конституції органи державної влади, місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією України та законами України. Отже, виключною підставою для здійснення інформаційної діяльності органами державної влади та місцевого

* Беляков К.І. Інформаційна діяльність: зміст та підходи до класифікації / К.І. Беляков // Інформація і право. – № 1 (4). – 2012. – С. 67–68

самоврядування, спрямованої на задоволення власних інформаційних потреб, є передбачені Конституцією України та законами України відповідні повноваження.

Особливу інформаційну дієздатність мають співробітники суду, правоохоронних, контрольно-ревізійних та податкових органів, які виконують службові завдання.

Таким чином, інформаційна діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування – це сукупність дій щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту інформації, що реалізуються службовими та посадовими особами вказаних органів в межах визначеної законодавством компетенції, спрямованих на задоволення як власних інформаційних потреб таких органів, так і інформаційних потреб сторонніх суб'єктів.

Відмінним за змістом від поняття інформаційної діяльності є інформаційне забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Нині правовою доктриною напрацьовано декілька підходів до розуміння сутності інформаційного забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Проте більшість вчених неодмінно вводять до змісту аналізованого поняття таку складову, як метод діяльності, або ж говорять про саму діяльність як практичну реалізацію прийомів і способів організації роботи та безпосереднього функціонування органів державної влади й місцевого самоврядування. Так, пропонується розглядати вказане поняття як:

- метод діяльності (або ж комплекс методів та засобів) (Л. Галаган, А.В. Черноіваненко);

- вид діяльності (В.О. Єльцов, Л. Балабанова, Т. Алачова);

- сукупність інформаційних ресурсів, інформаційних технологій та інформаційної діяльності органів та установ, створених для забезпечення діяльності визначених суб'єктів (М.Ю. Слюсарчук);

- поєднання інформації, що використовується, специфічних засобів і методів її опрацювання, а також діяльність фахівців щодо ефективного використання даних, відомостей, знань (Р. Калюжний, В. Цимбалюк) тощо.

Тобто можна вести мову про вузьке розуміння поняття інформаційного забезпечення діяльності як способу організації обігу інформації та забезпечення її безпеки відповідно до вимог законодавства, а також широке розуміння, яке включає й інші складові, з якими інформаційне забезпечення як спосіб організації діяльності знаходиться у безпосередньому й нерозривному зв'язку, як-от: інформація, з приводу якої органи державної влади та місцевого самоврядування вступають в інформаційні правовідносини, власне методи її обробки та захисту; діяльність фахівців з практичної реалізації цих методів.

Все це вказує на те, що інформаційна діяльність та інформаційне забезпечення існують у нерозривному зв'язку. Таким чином, говорячи про сутність правовідносин, які виникають у сфері інформаційного забезпечення, можна виокремити два види процесів:

- 1) процес обігу інформації, що включає: виробництво і розповсюдження інформації; формування інформаційних ресурсів, підготовку

інформаційних продуктів і надання інформаційних ресурсів; пошук, отримання і споживання інформації;

2) процес забезпечення обігу інформації, що включає: створення і впровадження інформаційних технологій і засобів їх забезпечення; регулювання процесу обігу інформації; створення і застосування засобів і механізмів інформаційної безпеки.*

Інформаційне забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування у власному, «вузькому» значенні можна визначити як спосіб організації діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, що полягає у створенні, збиранні, одержанні, зберіганні, використанні, поширенні, охороні та захисті інформації в процесі такої діяльності з метою задоволення як власних інформаційних потреб вказаних органів, так й інформаційних потреб сторонніх суб'єктів – фізичних та юридичних осіб.

Виділяють **види** інформаційного забезпечення: інформаційно-документне забезпечення, інформаційно-аналітичне забезпечення, організація інформаційної взаємодії з фізичними та юридичними особами, інформатизація тощо.

* Сльцов В.О. Сутність інформаційного забезпечення діяльності судів / В.О. Сльцов // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 366–367.